

“Azərbaycan Respublikasının Kredit Zəmanət Fondu” Açıq Səhmdar Cəmiyyətində kredit reytingi sisteminin və digər risk menecmenti alətlərinin tətbiqi qaydası

1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu qayda “Azərbaycan Respublikasında sahibkarların maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsinə dövlət dəstəyi ilə bağlı bir sıra tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 15 sentyabr tarixli 1599 nömrəli Fərmanının 5.3-cü bəndinin icrası məqsədilə hazırlanmışdır və “Azərbaycan Respublikasının Kredit Zəmanət Fondu” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin (bundan sonra - cəmiyyət) fəaliyyətində risklərin azaldılması üçün kredit reytingi sisteminin və digər risklərin idarə edilməsi alətlərinin tətbiqi qaydalarını müəyyən edir.

1.2. Cəmiyyət risklərin idarə edilməsi sisteminin formalaşdırılmasında bu qaydanın tələblərini və bu sahədə qabaqcıl beynəlxalq standartları nəzərə alır.

1.3. Bu qaydada göstərilən risklərin idarə edilməsi alətlərinin tətbiqi mexanizmləri cəmiyyətin Müşahidə Şurası tərəfindən müəyyən edilən daxili qayda və prosedurlar əsasında həyata keçirilir.

2. Əsas anlayışlar

2.1. Bu qaydanın məqsədləri üçün aşağıdakı əsas anlayışlardan istifadə edilir:

2.1.1. *risk* - ehtimal olunan və ya gözlənilməz hadisələrin baş verməsi nəticəsində yarana biləcək xərclərin (zərərin) müvəkkil bankın və (və ya) cəmiyyətin kapitalına mənfi təsir göstərməsi ehtimalı;

2.1.2. *risklərin idarə edilməsi sistemi* - risklərin idarə edilməsi üzrə bu qayda ilə və digər hüquqi aktlarla müəyyən edilən elementlərdən ibarət sistem;

2.1.3. *riskin minimuma endirilməsi* - müxtəlif tənzimləmə metodları vasitəsilə risklərin azaldılması;

2.1.4. *kredit riski* - borcalanın kredit üzrə öhdəliyinin vaxtında və ya tam icra olunmaması nəticəsində yaranan risk;

2.1.5. *kredit reytingi modeli* - Cəmiyyət tərəfindən kredit risklərinin minimuma endirilməsi məqsədilə meyarları bu qayda ilə müəyyən edilmiş qiymətləndirmə aləti;

2.1.6. *təminatın likvid dəyəri* - kredit təminatının bazar dəyərinin müəyyənləşdirilməsi üçün müvafiq marketinq keçirilməsi vaxtının məhdudluğu şəraitində onun satış qiyməti;

2.1.7. *təminatın kreditə nisbəti* - kreditin verilmə tarixinə kredit təminatının likvid dəyərinin kreditin əsas məbləğinə (kredit xətti üçün kredit xəttinin həcminə) nisbəti;

2.1.8. *erxən xəbərdarlıq sistemi* - risklərin idarə edilməsi sisteminin müxtəlif cəmiyyət və keyfiyyət meyarlarının müəyyən edilmiş hədlərə yaxınlaşması nəticəsində müxtəlif təhlükələrin yaranma ehtimallarını və risklər barədə erkən xəbərdarlıq məlumatlarını çatdıran və risklərin monitorinqi üçün istifadə olunan sistem;

2.1.9. *likvidlik kəşiri* - eyni ödəniş müddətinə aid olan aktivlərə öhdəliklər arasındakı fərq.

2.2. Bu qaydada istifadə olunan digər anlayışlar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 29 noyabr tarixli 1691 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Sahibkarlar tərəfindən manatla alınan kreditlərə təminat verilməsi Qaydası”nda və Azərbaycan Respublikasının başqa normativ hüquqi aktlarında müəyyən edilmiş mənalara ifadə edilir.

3. Risklərin idarə edilməsi sistemi

3.0. Cəmiyyətin risklərin idarə edilməsi sistemi aşağıdakıları əhatə edir:

- 3.0.1. risklərin idarə edilməsi strategiyası;
- 3.0.2. risklərin idarə edilməsinin təşkilati strukturu;
- 3.0.3. kredit reytingi sistemi;
- 3.0.4. zəmanətin kreditə nisbətinin və illik komissiyasının hesablanması;
- 3.0.5. risklərin idarə edilməsinin digər alətləri;
- 3.0.6. hesabatlılıq və monitorinq.

4. Risklərin idarə edilməsi strategiyası

4.1. Cəmiyyətin risklərin idarə edilməsi strategiyası ən azı aşağıdakıları əhatə edir:

- 4.1.1. risklərin idarə edilməsi üzrə hədəflər;
 - 4.1.2. qəbul ediləcək riskin yuxarı həddi;
 - 4.1.3. aktivlərin və öhdəliklərin strukturu ilə bağlı strateji hədəflər;
 - 4.1.4. makroiqtisadi mühitdə baş verən dəyişikliklərdən yaranan biləcək risklərin idarə edilməsi.
- 4.2. Risklərin idarə edilməsi strategiyası ən azı 3 (üç) ili əhatə edir və cəmiyyətin Müşahidə Şurası tərəfindən müəyyən edilir. Müşahidə Şurası risklərin idarə edilməsi strategiyasının icra vəziyyətinin qiymətləndirilməsini ən azı ildə bir dəfə olmaqla təmin edir.

5. Risklərin idarə edilməsinin təşkilati strukturu

5.1. Risklərin idarə edilməsi cəmiyyətin Müşahidə Şurası, Müşahidə Şurası tərəfindən yaradılan risklərin idarə edilməsi üzrə daxili komitə, İdarə Heyəti və digər məsul struktur bölmələr tərəfindən həyata keçirilir.

5.2. Risklərin idarə edilməsinin təşkilati strukturu aşağıdakı prinsiplər əsasında formalaşdırılır:

- 5.2.1. təşkilati strukturun bütün səviyyələri üzrə səlahiyyət və məsuliyyət bölgüsünün dəqiq müəyyənləşdirilməsi;
- 5.2.2. təşkilati strukturun bütün səviyyələri arasında məlumat axınının səmərəliliyinin təmin edilməsi;
- 5.2.3. struktur bölmələr və səlahiyyətli şəxslər arasında maraqlar münasibliyinin qarşısının alınması;
- 5.2.4. təşkilati strukturun bütün səviyyələri üzrə hesabatlılığın və aşkarlığın təmin edilməsi;
- 5.2.5. qərar qəbul etmə prosesinin kollegiallığı, müstəqilliyi və şəffaflığının təmin edilməsi.

6. Kredit reytingi sistemi

6.1. Kredit reytingi sistemi aşağıdakı meyarlara cavab verən kredit reytingi modeli əsasında tətbiq olunur:

- 6.1.1. məbləği 200 000 (iki yüz min) manat və ondan az olan zəmanət üzrə borcalanın kredit reytingini müvəkkil bank müəyyənləşdirib cəmiyyətə təqdim edir. Bir-biri ilə əlaqədar borcalanlar qrupuna iki və daha artıq müqavilə üzrə zəmanət verildikdə və bu zəmanətlərin ümumi məbləği 300 000 (üç yüz min) manatdan çox olduqda, onun kredit reytingi bu qaydanın 6.1.2-ci yarımbəndinə uyğun müəyyən edilir;

6.1.2. məbləği 200 000 (iki yüz min) manatdan çox olan zəmanət üzrə borcalanın kredit reytingi müvəkkil bankla yanaşı, cəmiyyət tərəfindən də onun kredit reytingi modeli əsasında müəyyən edilir.

6.2. Kredit reytingi modeli üzrə əldə edilmiş reyting nəticələri yüksəkriskli, ortariskli və aşağıriskli olmaqla üç risk kateqoriyasına üzrə təsnifləşdirilir.

6.3. Kredit reytingi modeli formalaşdırılarkən borcalanın kredit reyestri məlumatları, habelə borcalanın ödəmə qabiliyyətini xarakterizə edən digər kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri nəzərə alınır. Borcalanın kredit reytinginin hesablanması zamanı təminatı nəzərə alınmır.

6.4. Cəmiyyət tərəfindən tətbiq edilən kredit reytingi modelinin parametrlərini (kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərini, onların hədlərini və xüsusi çəkirlərini və s.) cəmiyyətin Müşahidə Şurası müəyyən edir.

6.5. Kredit reytingi modelinin etibarlılığının ən azı ildə bir dəfə qiymətləndirilməsini Müşahidə Şurası təmin edir.

7. Zəmanətin kreditə nisbəti və illik komissiyasının müəyyən edilməsi

7.1. Bu qaydanın 6.1.2-ci yarımbəndinə uyğun verilən zəmanət üzrə zəmanətin kreditə nisbəti (örtlümə əmsali) müəyyən olunan aşağıdakı cədvəldən istifadə edilməklə təminatın kreditə nisbəti (aşağı, orta və yuxarı) və bu qaydanın 6.2-ci bəndinə əsasən müəyyən olunmuş risk kateqoriyası əsas götürülür:

Təminatın kreditə nisbəti	Risk kateqoriyası	
	Ortariskli	Aşağıriskli
aşağı	75%	70%
orta	70%	65%
yuxarı	65%	60%

7.2. Cəmiyyətin kredit reytingi modelinin nəticələrinə görə “yüksəkriskli” kateqoriyaya aid olan kreditlərə zəmanət verilmir.

7.3. Bu qaydanın 6.1.2-ci yarımbəndinə uyğun verilən zəmanət üzrə cəmiyyətə ödənilməli olan illik komissiya, bu qaydanın 7.1-ci bəndinə əsasən müəyyən edilmiş zəmanətin kreditə nisbəti hədləri nəzərə alınmaqla, aşağıdakı cədvəldə göstərilən qayda müəyyən olunur:

Zəmanətin kreditə nisbəti	İllik komissiya
75%	İllik komissiyasının yuxarı həddi
70%	İllik komissiyasının yuxarı həddi x 0.80
65%	İllik komissiyasının yuxarı həddi x 0.65
60%	İllik komissiyasının yuxarı həddi x 0.50

7.4. Bu qaydanın 6.1.1-ci yarımbəndinə uyğun verilən zəmanət üzrə zəmanətin kreditə nisbətinin yuxarı həddi 65% müəyyən edilir.

7.5. Bu qaydanın 6.1.1-ci yarımbəndinə uyğun verilən zəmanət üzrə cəmiyyətə ödənilməli olan illik komissiya aşağıdakı cədvəldə göstərilən qaydada müəyyən olunur:

Təminatın kreditə nisbəti	İllik komissiya
aşağı	İllik komissiyasının yuxarı həddi
orta	İllik komissiyasının yuxarı həddi x 0.80
yuxarı	İllik komissiyasının yuxarı həddi x 0.65

7.6. Təminatın kreditə nisbəti kateqoriyalarının (aşağı, yuxarı və orta) hədlərini cəmiyyətin Müşahidə Şurası müəyyən edir və ona ən azı ildə bir dəfə olmaqla yenidən baxılır.

7.7. İllik komissiyasının yuxarı həddini cəmiyyətin Müşahidə Şurası müəyyən edir və ona ən azı ildə bir dəfə olmaqla yenidən baxılır.

7.8. Bu qaydanın 7.1-ci və 7.4-cü bəndlərinin tətbiqi zamanı cəmiyyətin müəyyən etdiyi zəmanətin kreditə nisbəti, müvəkkil bankın müraciəti əsasında, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 29 noyabr tarixli 1691 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Sahibkarlar tərəfindən manatla alınan kreditlərə təminat verilməsi Qaydası”nda müəyyən edilmiş həddə qədər azaldıla bilər. Bu zaman zəmanətə görə illik komissiya dəyişdirilmir.

8. Risklərin azaldılması üçün digər alətlər

8.1. Cəmiyyətin Müşahidə Şurası kredit, likvidlik, bazar, əməliyyat risklərinin və fəaliyyətindən irəli gələn digər risklərin tənzimlənməsi üçün risklərin idarə edilməsi alətlərini müəyyən edir.

8.2. Kredit risklərinin idarə edilməsi, kredit reytinginin tətbiqi ilə yanaşı, ən azı aşağıdakıları əhatə etməlidir:

- 8.2.1. portfel üzrə limitlər:
 1. iqtisadiyyatın sektorları və regionlar üzrə limitlər;
 2. borcalan qrupları üzrə limitlər;
 3. müvəkkil banklar üzrə zəmanətlərin qalıt məbləğinin bu qaydanın 7.6-cı bəndinə əsasən müəyyən edilən təminatın kreditə nisbəti kateqoriyaları üzrə limitlər (təminatın kreditə nisbətinin minimum həddini cəmiyyətin Müşahidə Şurası müəyyən edir);
4. Cəmiyyətin vəsaitlərinin yerləşdirilməsinə dair hər bir investisiya aləti üzrə cəmiyyətin Müşahidə Şurasının müəyyən etdiyi limitlər;
- 8.2.2. təminatın qiymətləndirilməsi:
 1. Cəmiyyət təminatın qiymətləndirilməsi, rəsmiləşdirilməsi, sığortalınması, şərtlərinin dəyişdirilməsi və təminat üzrə tələb hüququnun həyata keçirilməsi prosedurlarını müəyyən edir. Təminatın qiymətləndirilməsini siyahısı cəmiyyətin Müşahidə Şurası

si tərəfindən təsdiq edilmiş müstəqil qiymətləndiricilər həyata keçirir;

8.2.3. kreditlərin restrukturizasiyası:

1. Kreditin restrukturizasiyası müvəkkil bankın müraciəti əsasında cəmiyyətin səlahiyyətli orqanının qərarı ilə həyata keçirilir. Restrukturizasiya yalnız ödəmə qabiliyyəti olan borcalanlara tətbiq edilir;

8.2.4. stress-testlərin keçirilməsi:

1. Cəmiyyət özünün maliyyə dayanıqlılığına təsir edə biləcək halların qabaqcadan müəyyən edilməsi və qarşısının alınması məqsədilə ildə 2 (iki) dəfə stress-testlər keçirir. Stress-test modelləri və stress-testlərin keçirilməsi qaydası cəmiyyətin Müşahidə Şurası tərəfindən müəyyən edilir;

8.2.5. alternativ maliyyə alətlərinin tətbiqi:

1. Kredit risklərinin azaldılması məqsədilə cəmiyyətin Müşahidə Şurası təkrar zəmanət, sığorta və digər alternativ maliyyə alətlərinin seçilməsi meyarlarını müəyyən edir.

8.3. Likvidlik risklərinin idarə edilməsi alətləri ən azı aşağıdakıları əhatə etməlidir:

8.3.1. Cəmiyyətin Müşahidə Şurasının təsdiq etdiyi likvidlik kəşiri üzrə limitlər;

8.3.2. növbəti dövrlər üzrə gözlənilən ödənişlərin, habelə cəmiyyətin likvidlik tələbinin proqnozlaşdırılması.

8.4. Cəmiyyət tərəfindən müvəkkil banklar üzrə limitlərin müəyyən edilməsi zamanı veriləcək zəmanətlər üzrə bütün ödənişlərin mümkün yuxarı həddi cəmiyyətin kapitalının 90%-indən çox olmamalıdır.

8.5. Bazar risklərinə həssaslıq ən azı rüblük əsasda qiymətləndirilir. cəmiyyətin Müşahidə Şurası valyuta və faiz risklərinin minimuma endirilməsi üçün daxili qaydalar müəyyən edir.

8.6. Əməliyyat risklərinin azaldılması məqsədilə cəmiyyətin Müşahidə Şurası qayda və prosedurlar müəyyən edir.

8.7. Cəmiyyət müvəkkil banklardan daxil olan məlumatlardan, eləcə də digər mənbələrdən istifadə etməklə risklərin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə erkən xəbərdarlıq sistemi yaradır.

8.8. Cəmiyyətin səlahiyyətli orqanı risklərin idarə edilməsi sisteminin effektivliyini qiymətləndirir və onun təkmilləşdirilməsi ilə bağlı cəmiyyətin Müşahidə Şurasına təkliflər verir.

9. Hesabatlılıq və monitorinq

9.1. Müvəkkil banklar cəmiyyətə ən azı aşağıdakı məzmununda hesabatlar təqdim edirlər:

- 9.1.1. hər bir kredit üzrə öhdəliklərin gecikmə günləri də daxil olmaqla məlumatlar;
- 9.1.2. 30 gündən artıq gecikməsi olan kreditlərlə bağlı bankın gördüyü tədbirlərə dair məlumatlar;
- 9.1.3. krediti üzrə zəmanət verilmiş borcalanların həmin bankdakı öhdəlikləri və yerləşdirilmiş vəsaitləri barədə məlumatlar;
- 9.1.4. restrukturizasiya olunmuş kreditlər barədə məlumatlar;
- 9.1.5. zəmanətlər üzrə haqlarla bağlı məlumatlar.
- 9.2. Bu qaydanın 9.1.1-9.1.4-cü yarımbəndlərində nəzərdə tutulan məlumatlara dair hesabatlar aylıq əsasda, 9.1.5-ci yarımbəndində nəzərdə tutulan məlumatlara dair hesabatlar isə rüblük əsasda təqdim olunur. Hesabatların formasını və təqdim edilmə qaydasını cəmiyyət müəyyən edir.
- 9.3. Müvəkkil bank dövrü hesabatları hesabat dövründən sonrakı ayın 15-dək cəmiyyətə təqdim edir.
- 9.4. Müvəkkil bankların təqdim etdikləri hesabatlar əsasında cəmiyyət informasiya sistemi formalaşdırılır.
- 9.5. Cəmiyyət kreditlərin anderraytinginə, vəsaitdən təyinatına uyğun istifadəyə nəzarəti təmin etmək, habelə bank tərəfindən uyğunluğunu və kredit reytingi modelinin tətbiqini yoxlamaq məqsədilə, aşağıdakılar nəzərə alınmaqla, sahibkarlıq subyektlərində monitorinq aparılması ilə bağlı monitorinq sistemi təşkil edir:
 - 9.5.1. monitorinq növbəti və növbədənkənar qaydada həyata keçirilir;
 - 9.5.2. monitorinqin başlamasından ən azı 3 (üç) iş günü əvvəl sahibkarlıq subyekti və müvəkkil bank monitorinq barədə məlumatlandırılır;
 - 9.5.3. Cəmiyyətin təşkil etdiyi monitorinq sahibkarlıq subyektinin səlahiyyətli nümayəndəsinin və (və ya) müvəkkil bankın nümayəndəsinin iştirakı ilə aparılır və müvafiq aktla rəsmiləşdirilir.